

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassella postale) Videm 185. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 20 (228)

UDINE, 1. - 15. DECEMBRA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

Oprtnik votov demokristjanom, ostanek ostalim strankam

Tudi v Furlanski Sloveniji smo mi Slovenci razdeljeni na razne stranke. Največ volijo ob volitvah naši ljudje za demokristjansko stranko, ker jim tako rečejo duhovniki - slovenski in italijanski - po naših duhovnjah. Duhovnikom pa naložijo takšno politično stališče gospodje v videmski nadškofiji kuriji. Zelo malo votov ostane za ostale stranke: nekaj poberejo socialni-demokrati, nekaj dobijo votov celo misini in monarhisti in nekaj korajžnih ljudi glasuje za socialiste in komuniste.

Mi furlanski Slovenci bi morali posnemati tržaške Slovence, ki so v vsakem oziru, kulturno, civilizacijsko in materialno daleč pred nami.

Od dosedanjih volitev nismo imeli nikoli nobene koristi. Vsi tisti, ki so bili izvoljeni, so bili iz takšnih italijanskih strank ki se ne brigajo za interese nas Slovencev. Vsaj v provincialnem svetu bi morali imeti mi Slovenci svojega zastopnika. Morali bi ga izvoliti ali mi sami na svoji listi ali pa bi ga morala postaviti kakšna italijanska stranka, ki ni nacionalistična in ki je toliko napredna, da hoče braniti tudi naše slovenske interese in postaviti zato v svojo listo še slovenskega kandidata.

Moralna odgovornost slovenskih duhovnikov

Posebno velika odgovornost pada pri tem na slovenske duhovnike. Oni se učijo dotrino v slovenskem jeziku in uporabljajo tudi v liturgiji vsaj nekoliko slovenski jezik. Propagando in reklamo pa morajo delati za stranko, ki noče ničesar slišati o slovenskem jeziku, ki je slovenščini nasprotna. SLOVENSKI DUHOVNIKI V FURLANSKI SLOVENIJI NAJ POMISLIJO, KDAJ SE BODO TUDI ONI

Proslave ob rojstnem dnevu FLR Jugoslavije

Zadnje dni novembra so bile po vsej Jugoslaviji številne proslave 15 letnice proglačitve FLRJ, s katerimi so jugoslovanski narodi obhajali svoj veliki praznik. V mnogih krajih so ob tej priložnosti slovesno izročili v promet nove naprave in tovarne, ki bodo v bodoče prispevale k nadaljnji izgradnji socialističnega gospodarstva in dviganju življenjskega standarda prebivalstva. Kakor običajno je bilo ob državnem prazniku tudi letos pomiloščeno večje število obsojencev, ki so jih ali izpustili na svobodo, ali pa jim znižali kazen odnosno spremenili v milješo.

Predsednik Jugoslavije maršal Tito je ob prazniku podal posebno izjavo, v kateri je poudaril, da so socialistične sile Jugoslavije odločilni činitelj, ki je omogočil, da je Jugoslavija v relativno kratkem času dosegla izredne uspehe in preragala velike težave. »Najzgovornejše potrdilo o pravilnosti politike — je poudaril — ki jo vodi Jugoslavija, je dejstvo, da se je vsporedno z dvigom dežele iz zaostalosti in razvojem njenih proizvodnih sil uresničilo tudi preraščanje oblasti v imenu delovnega ljudstva v oblast delovnega ljudstva.«

V svojem govoru je maršal Tito navedel številne podatke, ki dokazujejo hiter povojni razvoj Jugoslavije, ki je iz agrarne dežele postala socialistično-industrijska država s trdnimi temelji, ki omogočajo nadaljnji razvoj ter ugotovili, da je Jugoslavija zgodovinski korak v razvoju socializma. Ob koncu pa je Tito poudaril, da je Jugoslavija s svojimi napori v petnajstih povojnih letih in z izrednimi rezultati za izgradnjo države, predvsem pa s svojo miroljubno in dosledno zunanjo politiko pridobila mnoge prijatelje in trdne pozicije v mednarodnih odnosih. Takšno politiko miroljubnega mednarodnega sodelovanja in borbe za zagotovitev miru na svetu bo Jugoslavija dosledno izvajala tudi v bodoče.

DVIGNILI TAKO VISOKO KOT SLOVENSKI DUHOVNIKI NA TRŽASKEM, da bodo pokazali antislovenski demokristjanski stranki hrbet in šli skupaj z vsemi drugimi Slovenci sestavljati takšno kandidatno listo, ki bo ščitila interese njihovih slovenskih vernikov. Na žalost pa so slovenski duhovniki v Furlanski Sloveniji vsaj pri vseh volitvah nimar na strani nasprotnikov Slovencev. Vemo, da jim to ni prav, da večina od njih ne dela tega rada, da so prisiljeni podpirati sovražnike Slovencev, da so proti Furlanski Sloveniji.

Večina preprostih volivcev, posebno žensk pa ne vedo za to duševno krizo svojih nunciev in volijo napačno, proti sebi, ker jim prisiljeni nunci tako svetujejo. Enkrat bo morala nehati ta moralna duplicita, ta dvojnost.

Slovenci okoli Trsta imajo letos volitve v občine in v provinco kot mi v Furlanski Sloveniji. Tržaški Slovenci imajo štiri občine, ki so v slovenskih rokah. Največja od teh slovenskih občin je Devin-Nabrežina, ki leži ob morju od Trsta skoro do Monfalcona. V tej občini je živel že dolgo let tudi nekaj sto Italijanov. Nekeč so bili tu veliki kamnolomi, kave, v katerih je delalo na tisoče ljudi in med njimi tudi Furlani in Italijani. Zdaj delajo te kave manj in je manj delavcev. Potle so železničarji, jerovjeri, ki so skoro sami Italijani. Domačini: kmetje, delavci in nekaj trgovcev in gostilničarjev pa so Slovenci. Demokristjanska vlada je naselila zadnja leta v tej slovenski občini čez tisoč ezulov iz Istre. Zgradila jim je vasi, toda ne takšne navadne kmečke vasi, ki

in ajo nimar zraven še gnojno jamo, svinjak, kurnik, borjač, polno šare in polno blaga. Ezulske vasi imajo samo nove fine gosposke hiše in v njih stanujejo ezuli, ki hodijo ali na delo v Trst ali pa prej-majo susidjo. Ti ezuli so bili zato postavljeni na kamniti kras, da bi vzeli Slovencev slovensko občino Devin-Nabrežino iz rok.

Ena sama kandidatna lista za vse stranke

V devinsko-nabrežinski občini žive Slovenci, ki so raznih političnih prepričanj: eni so komunisti, drugi so neodvisni socialisti, tretji slov. katoliki, četrti slov. narodnjaki, peti slovenski krščanski socialisti in šesti nekateri neodvisni Slovenci.

Kot Italijani se tudi ti Slovenci kregajo za svoja politična načela in programe na sestankih in zborovanjih ter v listih svojih strank. Zdaj pa ko gre zares, so vsi skupaj stopili in sestavili eno samo kandidatno listo, na kateri so zastopniki vseh slovenskih strank. Tržaška demokristjanska stranka se razburja, ker so vsi Slovenci, tudi katoliški, tudi krščansko socialni skupaj na eni sami kandidatni listi s socialisti, komunisti, liberalci in drugimi. Kaj pa naj bi naredili? Ali jim je mar demokristjanska stranka v Trstu kaj dala, ali se je kdaj zavzemala za slovenske pravice ali je sprejela na svoj program vsaj kakšno slovensko zahtevo do manjšinskih pravic? Če sami združeni Slovenci ne bodo ničesar dosegli, so izgubljeni, ker jim demokristjanska partija v Trstu noče prav ničesar dati.

Naše planine

Od leta do leta ženejo naši ljudje manj živine v planine. Nekatere planine so že opustili in je tam začelo rasti bukovje. Od slovenskih občin imajo planine še Režija, Brdo, Tajpana in Podbonesec. BRDO ima pet planin, ki so privatne. Te planine niso velike, ker vse skupaj obsegajo samo 23 hektarjev. Ne ležijo visoko, samo na višini 800 metrov, kar za planine ni mnogo.

Tajpana ima naslednje planine: občinsko planino Cuntin, občinsko planino Mihelico, občinsko planino Krnahto in privatni pašnik Bonis.

Vse štiri tajpanske planine ležijo zelo visoko: Planina Mihelica s svojimi 10 hektarji pašnika, Krnahta s 30 hektarji, Kuntin z 20 hektarji, Bonis z 12 hektarji ležijo 1.360 metrov.

Podbonesec ima eno samo planino in sicer občinsko planino na Miji, veliko 45 hektarjev v višini 800 metrov. Manjše planine imajo še nekaj malega na Matajurju iz občine Sovodnje.

Na vseh petih planinah občine Brdo so pasli pred leti samo 27 glav živine, na planinah iz občine Tajpana pa so imeli tudi že pred leti komaj 42 glav živine. Na Miji pa imajo kmetje na paši okoli 20 glav živine.

Letos se je živina na planinah zelo slabo pasla zlasti na visokih planinah, ker je bilo preveč dežja in ni mogla trava rasti, pa tudi živina se ni mogla pasti in je shujšala.

Bojimo se, da bodo počasi vse planine izginile, ker ni ne živine in ne pastirjev, posebno mladih puobov ni, da bi hoteli pasti živino.

Nesrečna prodaja sena

Letos so prodali manj sena v Furlaniji, ker mnogih senožeči sploh niso posekali, ker ni bilo koscev niti z Unejskega in pa ker je bilo skoraj nimar slabo vreme.

Pred osmimi leti so prodali iz naših krajev 40.000 kintalov sena v Furlanijo, toliko glav živine so zato manj redili in imeli toliko manj gnoja za pognojiti njive.

Največ prodajo sena v Zahodni Furlan-

ski Sloveniji.

L. 1952 so prodali naslednje količine sena v Furlanijo:

1. Fojda	10.000 kv.
2. Ahten	10.000 kv.
3. Sovodnje	4.000 kv.
4. Sv. Lenard	1.500 kv.
5. Srednje	1.600 kv.
6. Špeter	1.000 kv.
7. Monteners	3.000 kv.
8. Tavorjana	3.450 kv.
9. Gemona	2.500 kv.
10. Neme	2.000 kv.
11. Prapotno	800 kv.
12. Tajpana	8.000 kv.

Skupno torej 47.250 kvintilov v veliki večini od slovenskih kmetov, ker Furlani v narodnomešanih krajih nimajo senožeči in ne živijo v hribih.

Delajmo, kar se izplača

Bendemnica je za nami, za nami je dolgočasni november, za nami tri mesece dežja in megel. Stari ljudje tožijo, da jih revmatizem zbada, ker so se toliko namočili v dežju.

Letino, ki smo jo spravili, je bila ena od srednjih. Krompirja je bilo še kar precej, samo komaj smo ulovili kakšen dan, da ni deževalo, da smo ga izkopali iz zemlje. Toda precej ga je črna in gnilega. Kar pa še ni, počasi gnije v kleteh.

Sadja je bilo za srednje leto, posebno hrušk in tudi jabolk. Toda kaj, ko pa ni bilo nobene prave cene na trgu.

Sirk bomo morali celo zimo sušiti, ker ni tako dozorel kot prejšnja leta.

Po dolinah je vsako leto, kakšna nova, moderna mlekarina, po vaseh po hribih pa nimar manj naših malih turnarjev. Mleka je tudi nimar manj, ker kdo bo sekal seno? Ali naše gospodinjice, ker ni doma takih moških, ki bi bili za trdo kmečko delo.

Se pa še dobijo v naših vaseh možje, ki se še drže svojega posestva in svojega kmečkega dela. Zdaj pozimi imajo ti mo-

NAŠE ŽENE PRI VSAKDANJEM DELU

Lahko in zabavno kulturno delo

Pred nami so najmanj trije dobri meseci zime. Polno bo doma emigrantov, ki so prišli na počitek čez zimo. Precej pa je tudi mladih puobov in čeč, ki še ne hodijo v emigracijo, ki pa se nimajo kam dejati.

Pozimi je po naših vaseh strašno dolgočas za naše mlade ljudi. Še stari ljudje se nimajo kam dejati.

V oštariji ne moreš zdeti cel dan, ker to košta, in ni dobro ne za zdravje in ne za žep.

Naši bratje Slovenci v drugih krajih imajo svoja prosvetna društva, kjer se mladina uči peti, igrati drame in komedije in poslušati kakšno predavanje in brati časopise in knjige.

Pri nas nismo tega navajeni in pa tudi nimamo pevovodij, dirigentov za petje in ne režiserjev, ki bi znali napraviti in organizirati kakšno filodramatsko grupo.

Pa vseeno bi se dalo v vsaki naši vasi zbrati skupaj mlade ljudi, da bi se kulturno izobraževali in še zraven zabavali. V vsaki vasi se da dobiti kakšna večja soba, nekaj stolic in mizo bi se tudi spravilo skupaj. Vserod po vaseh imamo televizorje in pa radioaparate. Ali bi kdo posodil za nekaj mesecev čez zimo svoj televizor, spravili bi skupaj nekaj gramofonskih plošč s slovenskimi in italijanskimi pesmimi. Za radioaparate bi tudi ne bilo težko. Pa bi imeli svoj mali kulturni center, kjer bi se našli skupaj, nekaj poslušali in gledali in nekaj sami zapeli in če potreba tudi zaplesali. Za pust smo vsi dobri, da napravimo, kako norčijo, kako komedijo.

Dragi naši mladi bralci, razmislite nekaj, kaj bi se v vaši vasi z malimi stroš-

ki in brez velikega znanja in tudi brez velikih žrtev dalo napraviti.

Poskušajmo, da bi naše vasi ne bile pozimi tako obupno dolgočasne. Najdimo za naše puobe in čeče, za naše emigrante nekaj center, kamor bi se čez dan spravili. Naj bodo oštarije v vasi za nekaj ur, ampak naj bo še nekaj drugega bolj visokega, nekaj takega kar vidijo naši emigranti po nemških in švicarskih vaseh. In pa tudi bodimo podobni v kulturi našim drugim Slovincem!

Slovenščina se uveljavlja tudi pri tujih narodih

Kot v drugih jugoslovanskih univerzitetnih mestih in seveda tudi v raznih evropskih, srečate tudi v Ljubljani ljudi iz najrazličnejših tujih držav, ne samo Evropeje in ne samo belce, temveč tudi osebe raznih kožnih barvnih odtenkov od blede-olivne do popolnoma bleščečo-črne barve. Na ljubljanski univerzi študira poleg domačih slovenskih študentov še nad 700 študentov iz drugih jugoslovanskih republik, dalje povprečno okoli 50 študentov, pripadnikov slovenske narodne manjšine v Italiji, in končno razni Arabci, Indijci, Indonezijci, Crnci, skratka, iz najrazličnejših držav, ki so iz kolonij postale po zadnji vojni neodvisne.

Učni jezik je kajpada slovenski, ljubljanske okolje čisto slovensko in vsi ti tuji študenti obiskujejo slovenska predavanja, se gibljejo med slovenskimi ljudmi in govorijo slovenski. Priznati moramo, da je bil prvi vtis, ki sem ga dobil, ko sem slišal iz ust indijskega študenta lepo slovensko pozdravljanje po ljubljanskih ulicah, nevsakdanji, razveseljiv. Saj smo prav mi Slovenci slišali in moramo na naših manjšinskih ozemljih v zamejstvu slišati toliko ugovorov proti učenju slovenskega jezika. Praktično je to nenaklonjenost naših etičnih sosedov Nemcev in Italijanov pripeljala na Koroškem in Tržaškem do tega, da je bil vsakdo, ki je govoril slovenski, ali še Slovenec ali slovenski odpadnik, ki na svoj materin jezik še ni pozabil. Bele vrane so Nemci in Italijani, ki znajo govoriti slovenski na slovenskem manjšinskem ozemlju v zamejstvu.

V Ljubljani in sploh po Sloveniji ima človek priliko slišati mlade pripadnike tujih velikih narodov, kot so n. pr. Indijci, kako se z veseljem učijo slovenskega jezika. Slovenski študenti pripovedujejo, s kako čudovito naglico se naučijo slovenščine in kako znajo posnemati ne samo naglas ampak tudi dolžino in delno celo tudi barvitost slovenskega pogovornega jezika vsi ti mladi Arabci, Indonezijci, Indijci in drugi. Za Slovence je pravo zadoščenje slišati slovenski jezik iz tujih ust po tolikih letih prezira do našega jezika s strani sosedov.

Tavorjana

Kar so razdeljeval v našem komunu volilne certifikate, smo mogli zvezdat kulko je približno par nas emigrantov. Taku smo konstantiral, da so poslal 271 certifikatov v estero. Od tleh jih je šlo 81 v Francijo, 50 v Švicero, 48 v Germanijo, 40 v Belgijo, 31 v Ingiltero, 8 v Kanado, 3 v Luksemburg, 3 v Avstralijo, 2 v Holandijo, 2 v Avstrijo, 1 v Ghana, 2 v Grčijo in 1 v Brazilijo. Videli smo tud, da je od tleh emigrantov 185 mož in 86 žensk.

Seveda njese to vsi, zaki jih je še dosti več po svetu, za katjere pa komun ne vje indirica (naslova). Ti, katjerim so poslalil volilne certifikate so venčpart sezonski (stagional) djeluci, ki imajo residenco v komunu. Naj dodamo še tuò, da so ti emigranti venčpart Slovenji iz gorskih vasi, kar se je pokazalo tud pri votazionih, kjer je votalo 57%.

Novi komunski konselj je forman takuole: Cudicio Vittorio iz Cedada, Balutto Silvio, Benati Delfo, Cantarutti Riccardo, Cudicio Beniamino, Cudicio Gemi-

SOVODNJE

Stara mella na novem nasadu

Kar se je zvezdalo, da se bo parvega decembra spet sestel (riuniu) novi konselj komunal (občinski svet), zaki parvikrat se je sestel dan tjejan prej, a se njese loži dakordo za zbrat šindika, so postal ljudje zlo nervozni. Uši so z nestrpnostjo (impazienza) pričakoval izvolitev novega šindika. Bali so se, da bo ostalo par starem, a telikrat se je nekaj kambjalo. Ceglih je ostala stara mella (demokracija kristjana), je ta ušafala nov nasad, zaki tisti ki je bil do sadá osem ljet, dobar bo le še u skrajni sili — kot suplent v komunskem odboru.

Ne vjemò še kakuò bo pometala stara mella na novem nasadu, a ljudje se troštajo, da bo gvišno kaj bujše za zapuščene vasi kot Trémun, Mašera, Matajur in druge. V Sovodnjah an Čeplatiščah je bluò v zadnjih ljetih dosti naretega, le v brjeg je bluò buj težkuò iti gledat kaj tam manjka.

Škoda, da je tarkaj naših ljudi po svjetu, zaki drugače bi paršò še do kajšne druge sorpreze (presenečenja). Votalo (volilo) nas je samuò 67,5% in e tud zastopi kaduò so bli votanti (venčpart ženè, starčiči, butigirji in oštirji). Težkuò je bluò tud ušafat dobre in kompetentne kandidate za postaviti v liste, zaki tistih dobrih je malo par hiš. Velik trošt pa imamo, da bojo teli novi konsilijrji in šindik djelali za dobro naših narbuò zapušenih vasi.

Novi komunski konselj je forman takuole: Vogrič Ivan, Pagon Ivan, Blažutič Marcelo, Trinko Ciril, Trinko Jožef, Velikac Jožef, Medves Andrej, Masera

IZ NADISKE DOLINE

SV. PETER SLOVENOV

V nobednem komunu se ni zgodila tajšna čudna manovra kot par nas ob priliki komunskih volitev (votacioni). Posjerode, kjer so socialisti in komunisti kolikaj močni, so predstavili svoje listo, za prit vsaj v opozicijo, par nas pa se je o tej listi samo govorilo in parpravljajo, predstavili je pa niso. Takuò smo imjel samo dvje liste: kršćanske demokracije in socialdemokratsko. Vsi vjemò kaj socialistov in komunistov je v našem komunu, jih je tarkaj, da bi čisto lahko imjeli opozicijo v rokàh če bi predstavili svojo listo. Če bi nastopili skupno s socialdemokrati pa bi morebit udobil komun v roke. Naredimo malo računov: za provincialne volitve so imjel socialisti in komunisti 403 glasov (voti), socialdemokrati 259, demokracija kristjana pa jih je imjela 829. Kakor vidimo, diferenca (razlika) ni tarkaj velika in skupni nastop bi sigurno zbuojuš pozicije čemparnih sil, zaki demokracija kristjana je postavila na listo ljudi, ki jih njese preveč marali domačini, zaki so nimar tisti. Ljudje se sprašujejo kakuò je tuò, da socialkomunisti, ki so v našem komunu tajšna močna sila, njese predstavil listo, kakor so imjel namen. In kakuò je tuò, da so socialdemokratski predstavniki skupno z demokristjanskimi razpjeli mržež? Vse tuò so nardil sigurno zavoj tega, zaki so tjel impedit (preprečit) na vsako vižo, da bi paršli v komunski konselj resnični opozicijski može. Socialdemokracija in demokracija kristjana je tle par nas, kot v dostih drugih krajih, vse eno. Tuole so ljudje telikrat dobro zastopil.

Novi konsej komunal je forman takuole: Costaperaria Luigi, Koredič Gino, Jusić Aldo, Blažutič Marko, Kručil Luigi, Manzini Giorgio, Jusić Karlo, Juša Anton, Skrinjar Mario, Cernoja Alvis, Zanutto Mario, Strazzolini Luigi, Rakar Ivan, Juša Jožef, Jusić Renzo; teli so konsilijrji od večinske liste. Konsilijrji manjšinske liste pa so teli: Moreale Walter, Koredič Anton, Venturini Aldo, Battisti Romeo.

Zveza industrijalcev iz Vidma je dala jketos 120 štipendij po 20.000 lir za nar-

Iz Rezjanske doline

Vsi smo pričakovali, da bodo volitve prinesle kaj novega v naš komun. Na žalost je ostalo vse pri starem, župan in odborniki so ostali vedno isti in zato izgleda, da bo šlo naprej vedno po isti poti. Če bi bili sezonski delavci doma, bi se gotovo zadeva obrnila drugače, kajti ti gledajo z drugačnimi očmi, z bolj razgledanimi, ker so že zdavnaj vrgli proč »paraocchi«. Pri zadnjih volitvah ni volilo 750 delavcev, ker so na delu po svetu. Lahko torej rečemo, da župan in komunski odbor (giunta comunale) niso pravi izraz ljudske volje. Od 1937 vpisanih volilcev je dobila kršćanska demokracija samo 697 glasov, kar se pravi le 35%. Torej se nimajo s čim bahati, da je demokracija žela velikanske uspehe, da so bili župan in odborniki že tretjič izvoljeni, s 35% glasovi ne bi imeli pravice biti na tem mestu. O pritisku, o lažni propagandi in o podkupčevanju bomo poročali kaj več prihodnjič.

Srednje

V novo komunsko administracijo so bili izvoljeni (votani) teli može: Predan Evgenij iz Raven, Vogrič Evgenij iz Oblice, Tomazetič Ludvik iz Dug Bukovac Anton iz Podgore, Hvalica Faustin iz Police, Hvalica Andrej, Stulin Ivan in Kjabaj Mario vsi iz Gorenjega Trbijà, Bernjak Natale in Tomazetič Jožef iz Gnidovca, Jerončić Modesto iz Prešerja, Bordon Ivan iz Dolenjega Trbijà, Simončić Anton iz Prešerja Bordon Jakob iz Jelene in Durjava Anton iz Dolenjega Trbijà.

Za šindika so zbral Bernjak Natala, za odbornike pa Bordon Ivana, Predan Evgena; za suplente v odboru pa Vogrič Evgena in Stulin Ivana.

Kakor se čuje praviti ne gredo preveč dakordo teli novi konsilijrji, zaki jih je bluò preveč, ki so tjel postati šindik ali odbornik. Tuò se je vidalo tud kar so votal za šindika in za odbor. Šindik ni bil zbran soglasno in tud za odbornike je bla težava, zaki vsi konsilijrji so imjel nekaj votov. Marsikajšen se je votov samega sebe. Če se teli razburjeni komunski duhovi ne bojo pomirili, ne moremo parčakovat od njih, da bi dobro djelal.

Dobri znaki za delo

Ko se zdaj vračajo naši emigranti domov od vsjerod iz emigracije, nas kajpada zanima in skrbi, kam bodo na pomlad spet šli in kakšne plače bodo takrat imeli.

Letos kaže, hvala Bogu, boljše kot lani, pa čeglih so tu pa tam majhne sence, majhni znaki, da ponekod ne bo vsaj tako dobro, kot je bilo v lanskem letu.

Naj najprej pridemo naprej z raznimi skrbmi. V Angliji so začeli odpuščati delavce po nekaterih tovarnah avtomobilov, v Franciji imajo težave v veliki avtomobilski tovarni Renault in je precej tisoč delavcev ostalo brez dela. To se direktno

naših emigrantov ne tiče, ker ne hodijo v Anglijo in ker naši ljudje nimajo še tistih kvalifikacij, da bi delali po avtomobilskih tovarnah. Toda če odpuščajo v enih sektorjih, postane slabše v drugih sektorjih, kjer se ne odpuščajo delavcev. Po drugi strani so nas izkušnje naučile, da kadar začne kriza v eni industriji, se rada nalezle, kot gripa še v drugi.

Do pomladi je še daleč in zaenkrat kaže industrija v Švici in Nemčiji prav dobro. In zato nimamo toliko skrbi, ker gredo skoro vsi naši emigranti največ v te dve državi.

O KAPIH V NAŠIH VASEH

Beremo žurnale iz Italije in žurnale iz Jugoslavije in primerjamo, kako eni in kako drugi sodijo ali pišejo o svojih sosedih. Reči moramo, da ni v jugoslovanskih listih nobene stvari, ki bi žalila Italijane, v marsikaterih listih posebno tistih iz Vidma in Benetk pa še zmeraj dostikrat kaj takšnega, kar jih žali. Jugoslovani si tega ne vzamejo k srcu in ne odgovarjajo na te napade in ne polemizirajo s takimi žurnalisti, ki so že stari sovražniki Jugoslovancov. Nastal bi samo kreg po časopisih in na to komaj čakajo stari nacionalisti, da bi se ljudje okoli meje kregali med seboj. Ker ne dobijo odgovora na svoje napade, je v laških nacionalističnih žurnalih zmeraj manj napadov.

Na žalost pa imamo po naših vaseh še zmeraj razne kape: Ene, ki imajo v rokah trgovino in oštarijo. Nekateri od teh hočejo komandirati še v komunih. Hočejo imeti vse ljudi v vasi v svojih rokah. Zato jih strašijo. Delajo se veliki patrioti na staro vižo, da sovražijo druge, na primer Slovence, na drugi strani meje. Tem vaškim kapotom ni prav, če hodijo ljudje z lasciapassare čez mejo. Ti kapoti so še zadnji ostanki nekdanjega zgrešenega sovraštva proti drugim Slovincem. Šele zadnje čase zgubljajo na svojem pomenu. Raste prijateljstvo med Rimom in Beogradom in zato bo moralo biti popolno prijateljstvo med vsako našo vasjo na tej in oni strani državne meje.

IZ KARNAHTSKE DOLINE

Trapola na nje škatala

Tele bôt te šperanča, ke v našjem komunu ne če jeti reči no mar ljeuše indavânt kot zadnja ljeta po ueri. Tuò te se pokazalo par zbjeranju našega novega šindika, ki je jeu voto od usjev konsilijev, magiorance anu minorance. To je parvibôt po ueri, ko ve mamò šindika votanega od usjev.

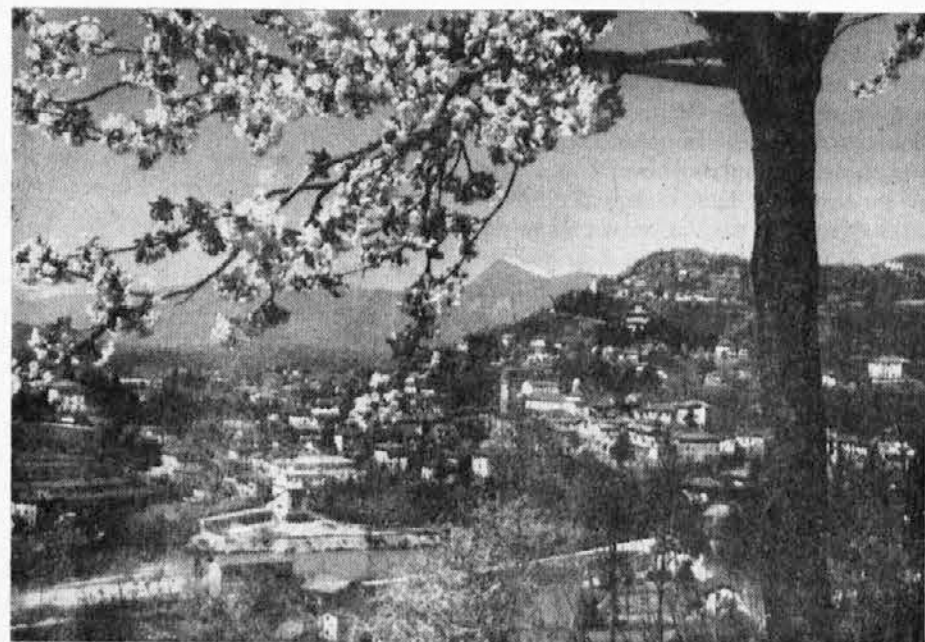
Novi konsej komunal e zljezu uon iz treh list: d. c., bonomjanska »coltivatori direttii« anu djelovska lista »lopata anu linkvina«. Demokracija kristjana ne

predstavila bonomjansko listo, za mjet itako še minoranco anu izključiti, kot se ji je tuò posrečilo 1956. ljeta, čamparno opozicion. Za buj sigurno dobit tud minoranco so v to listo postavili najvidnejše elemente: viče šindika anu presidenta od bonomjanske »coltivatori direttii«. A tele bôt »la trappola non è scattata«, opozicion na má tu komunu suoj stou. Jude so súsje kontenti, zaki takoviš almanjuk čemò mjeti finalmente kontrolo tu komunu, ke to je nje blo maj.

Za šindika so konsilijerji zbrali Viktorja Novaka - Šinikič iz Tipane, ki e móu vse vode (14 vode od 15 konsilijerjev). V »giunto« komunal sta paršila Fortunat Tomažin - Bel iz Krnahte anu Vigijo Sedola - Zvanoč iz Platišč; za suplente pa Renato Tomažin - Kolar iz Brezji anu Benjamín Bombardir iz Prosnida.

Vsak tuò lahko vidi, ke tele bôt šindik an giunta so bli zbrani s kriterjem; raprezentane so vse vasi od komunata anu administracioni, zaki krnajski membro od »giunte« o rapreženti še Viskoršo anu Debelež.

ZAPADNA BENEŠKA SLOVENIJA: TERSKA DOLINA OB CENTI

FRANCE BEVK:

Kaplan Martin Čedermac

(Nadaljevanje s prejšnjih števil)

»Motite se, prečastiti. Ljudje razumejo tudi naš jezik.«

»Ekscelenca, govorim o ljudstvu, iz katerega sem izšel in vse življenje prebil v njegovi sredini. Ne razume toliko, da bi s pridom sledilo božji besedi.«

Prefekt je bil neprijetno zadet. »Prečastiti, ne zanikajte pomena naših šol!« je svareče dvignil glas.

»O šolah nisem govoril, ekscelenca.«

»Tudi ako je res, kar trdite, vaši razlogi le podpirajo naše odločitve in dokazujejo njihovo neogibno potrebo. Cerkev bi morala podpirati šolsko vzgojo a vi ste le rušili njene uspehe. Poslej se to ne sme več goditi.«

»Cerkev ni osnovna šola.«

»Cerkev ni osnovna šola, pravite? In vendar ste pri verskem pouku učili otroke brati v tujem jeziku. Kako se to uje-ma?«

Besedni dvoboj je bil od stavka do stavka strastnejši, bolj vroč, neizprosnejši, četudi se je še vedno gibal v mejah vljudnosti. Čedermac je bilo neznansko utrudilo, misli so se mu zapletle. Obhajali sta ga žalost in jeza, na um so mu prihajale same bridke besede, ki si jih ni upal izreči.

»Priznajmo si,« je rekel slednjič z vzdihom iz polnega srca, »vi hočete iztrebiti naš jezik.«

Prefekt je molčal.

»Vse kaže, da je tako; dovolite, eks-celencia! Čemu bi si tajili? Morda je vaše mnenje, da to zahtevajo koristi države. Toda dovolim si pripomniti, da je učinek prav nasproten.«

Prefekt je naglo dvignil glavo.

»Kako to mislite, prečastiti?«

»Kako naj to izrazim v kratkih besedah? Poznati bi morali našo zgodovino.

ANEKDOTE

Ko je Voltaire spet enkrat likvidiral razmerje z eno svojih številnih prijateljic, ji je zagrozil, da bo objavil njena ljubavna pisma, če mu nemudoma ne vrne njegovih.

»Prosim,« je odgovorila lepa žena, »svojih pisem se mi ni treba sramovati, kvečjemu — naslova, komu sem jih pošiljala.«

Veliki francoski pesnik Rabelais je umiral. Skupina zdravnikov se je zbrala v njegovi sobi in se šepetajoč posvetovala o možnosti rešitve.

Tedaj je umirajoči s težavo dvignil glavo, proseče pogledal zdravnike in z bolnim nasmehom dejal:

»Ah gospodje, pustite me vendar naravne smrti umreti!«

K Voltairu je prišel pisatelj, čigar sposobnosti so bile v nasprotju z njegovo domišljijo in samozavestjo. Predložil mu je obsežen rokopis in prosil, naj napiše uvodno besedo.

Voltaire je nezaupno listal po napisanih listih. Da bi pridobil na času, je končno vprašal: »V kakšnem stilu naj bi bila napisana uvodna beseda?«

»Ah, mojster, ne razbijajte si glave. Lahko je kaj čisto navadnega.«

»Kaj čisto navadnega?« je odgovoril Voltaire, »ampak dragi prijatelj, to lahko tudi sami napišete.«

Poudarjam le, da smo bili stoletja zvesti podložniki beneške republike, pozneje smo enoglasno glasovali za združeno Italijo, da ne omenjam žrtev v svetovni vojski. Kot državljani se čutimo Italijane, četudi se ne bojimo priznati, da smo Slovenci. Zdaj pa, ko branimo svoj jezik se nam očita, da smo Jugoslovani. Ekscelenca, na svoja ušesa sem to slišal. Našim mislim vsiljujete neko drugo državno pripadnost, o kateri se nam prej še sanjalo ni. V dneh ko se naši ljudje in se vdajo, ako ni podpihivalcev. Vi, prečastiti, pa pozabljate na nekaj drugega. Prej vas je v naših mejah živel le peščica, a zdaj ste dobili močan prirastek z razvito narodno zavestjo. Ne maram pretiravati, vpliv bi bil morda le neznaten, a s časom — kdo more vedeti? Pa to še ni vse. Še na nekaj drugega moramo misliti, prečastiti. Danes je onstran meje slovenska narodna država. Če bi živeli kje v sredini polotoka, bi vam nihče ne kalil miru. Mi smo širokosrčen narod; še urojenecem v kolonijah dovoljujemo šole in bogoslužje v njihovem jeziku ter gojitev narodne kulture. Tu pa že zgolj s tem, da ste, spravlja-te nedotakljivost naših narodnih meja v nevarnost.«

Čedermac je bil prepaden nad odkritostjo, ki ga je do konca razorožila.

»Torej smo neizbežno obsojeni na smrt?« je brdsko vzkliknil.

Prefekt je umaknil pogled.

»Vem, da je to kruto,« je rekel. »Toda koristi države se ne smejo ozirati na čustva posameznikov ali majhnih skupin. Ta ima pred očmi smotere, katerim se mora ukloniti vse drugo. To pa, kakor sem že poudaril, ne zahteva žrtev samo od posameznikov. V tem pogledu je vsak upor, vsaka beseda zaman.«

Čedermac je bil prepaden nad odkritostjo, ki ga je do konca razorožila.

»Torej smo neizbežno obsojeni na smrt?« je brdsko vzkliknil.

Prefekt je umaknil pogled.

»Vem, da je to kruto,« je rekel. »Toda koristi države se ne smejo ozirati na čustva posameznikov ali majhnih skupin. Ta ima pred očmi smotere, katerim se mora ukloniti vse drugo. To pa, kakor sem že poudaril, ne zahteva žrtev samo od posameznikov. V tem pogledu je vsak upor, vsaka beseda zaman.«

Slovenska dela v srbohrvaščini

Pred kratkim je beograjska »Prosveta« izdala pomembno delo dr. Milka Kosa »Zgodovina Slovencev«, in sicer po drugi dopolnjeni izdaji iz leta 1955. Prevod je oskrbel Dora Piliković-Maksimović. To sintetično delo najvidnejšega slovenskega strokovnjaka za srednjeveško zgodovino bi bilo sčasoma treba dopolniti s podobnim delom o novejši slovenski zgodovini. V pomembni zbirki »Antologija jugoslovanskih književnosti«, ki jo že vrsto let uspešno izdaja beograjska založba »Nolit«, izideta v najkrajšem času dve knjigi pod naslovom »Slovenska proza«, kot sta jo izbrala Bojan Štih in M. Šega. V isti zbirki izide nekaj kasneje tudi antologija slovenskega pesništva, prav tako v dveh zvezkih. Izbor so oskrbeli Cene

Dan ni bil topel, prej hladen, vendar je Čedermacu vroč pot oblival telo. Izčrpal je bil vse ugovore, položil v besede ves napor, zdaj je obsedel brez besed, brez moči ko cunja. Prefektove besede so izzvene kot zaključek razgovora.

Dvignil se je, prefekt ga je pospremil do vrat. Nenadoma ga je obšla taka žalost, tak obupen pogum, da je izrekel še poslednje, kar mu je bilo na jeziku.

»Ekscelenca, trdno verujem v boga in v njegovo pravico. Tudi narodi bodo klicani pred sodbo. In tolaži me, da moj narod ne bo tisti ki se bo moral zagovarjati pred bogom.«

6700 JEZIKOV

Na svetu poznamo okoli 6700 različnih jezikov. Od teh jih je strokovno proučenih le okoli 2700.

2000 LET STARO MESTO

Pariz je star 2000 let. Ime je dobil po galskem plemenu Parziji. Danes imamo v svetu 28 mest z imenom Pariz.

O stepenem zlodeju v Brezjah

(Beneška pripovedka)

V Brezjah v Beneški Sloveniji imajo cerkev sv. Mihaela s hudičem. Brezjane dolžijo, da od njih prihaja toča, ker imajo v oltarju hudiča.

Nekoč je brezjanski cerkovnik Mrazič videl, da se zbirajo hudi oblaki in da preti nevarnost za nevihto in točo Brezjanom in okolici. Brž je stekel s senožeti zvonit, ker sicer gorje njemu. Zvonik je bil nad vhodom v cerkev in je imel zvonove zunaj na odprtem. Zato je Mrazič tudi zunaj zvonil.

Privrčala je huda ura in z njo tudi toča, ki ga je po glavi strašno tolkla. Mrazič se je razjezil in stekel v cerkev k oltarju sv. Mihaela. Tu se je lotil hudiča pod nadangelovimi nogami s pestmi, češ, ti si kriv nesreče! Kaj bodo rekli ljudje cerkovniku in gospodu župniku? V sveti jezi je popadel vraga, ga strgal izpod svetnikovih nog, stekel z njim iz cerkve ter ga za cerkvijsko treščil v prepad...

Iz najnovejše zgodovine Furlanske Slovenije

Peter Podreka, naš prvi poet je napisal v goriško »Sočor« štev. 4 4z dne 30. septembra 1885 naslednji dopis:

»Videmski nadškof, gospod Ivan Berungo je bil pretekli ponedeljek v Gorici, kamor je prišel s svojega posestva v Rožacu (Abbazia di Rosazzo op. ur.). Obiskal je našega milostljivega gospoda knezonadškofa. Mož ima 65 let, pa je še trden in krepak, tako da se je po svojem vedenju in govorenju mnogim dopadel.

Videmski duhovniki in verniki pričakujejo mnogo od njega in preverjeni smo, da naš up ne bo prazen. Nadejamo se, da bo novemu videmskemu nadškofu moglo-če svoje duhovstvo tako izučiti, da bo umelo jezik onih ovčic, ki mu bodo v varstvo izročene, kar se dosedaj ni moglo povsod goditi, kakor nam pripovedujejo verodostojne priče, tako da se je v rednem dušnem pastirstvu podeljeval zakrament sv. pokore, ne da bi razumel spovedanec svojega spovednika ali spovednik spovedanca. Kako je bilo to mogoče, ne umemo; a da se je v resnici tako go-dilo, verujemo, kajti to je pripovedoval

sam dotični duhovnik, ki je prišel v tako žalosten položaj. Ne dvomemo niti za trenutek, da bo višjemu pastirju srce krvavelo, ko to zve, in da v svoji apostolski gorečnosti stori vse, kar je mogoče, da se bo odpiral tudi njegovim vernikom studenec božje milosti po tisti poti, ki je v katoliški cerkvi sploh narodna in potrebna.«

Peter

Pripomba uredništva »Matajurja«: Ubo-gi Peter je bil velik optimist, ko je mislil, da bo novi videmski nadškof zlomil pagansko, nekrščansko mentaliteto videmske kurje, ki je zmeraj nekrščansko postopala s slovenskimi verniki v videmski provinci. Petinsedemdeset let je minilo od takrat, ko je Peter Podreka še upal, da se bodo italijanski duhovniki v slovenskih duhovnijah naučili jezik svojih vernikov. Zdaj leta 1960 je še mnogo slabše, zdaj se slovenskega jezika italijanski duhovniki ne samo ne učijo, ampak ga celo zaničujejo. Videmski nadškof pa pri svojih vizitacijah in birmah naravnost ukazuje, da se slovensko petje in molitve ne smejo opravljati, kadar je on navzoč.

haja toča, ki jo pošilja breški hudič v Breginj.

Sedaj so šli ključarji posredovat v Breginj, da bi jim Breginjci izročili hudiča. Star gostilničar Jurec pa je dejal, da je hudič zaaran, ker Mrazič ni plačal, kar je jedel in pil.

Ključarji so morali Jurecu plačati, da so otehi hudiča in ga vlekli domov v Brezje. Doma so prijeli Mraziča in mu ustavili cerkovniško plačo tako dolgo, dokler jim zaarana vsota za hudiča ni bila vrnjena.

Se drugo nesrečo so imeli s tem zlodejem. Ko so novega vraga skušali vtakniti in stisniti za tabernakelj pod sv. Mihaela, zlomek ni šel noter, ker je bila mera zgrešena in zlodejeva zadnja plat prevelika. Potem so se Brezjanci posvetovali, kaj storiti: ali naj gre Mrazič z njim nazaj v Tolmin ali pa ga sami doma popravijo tako, da mu odžagajo kos zadnjice. In pri zadnjem so ostali.

Ko pa je šlo zato, kdo naj odžaga, se nihče ni maral zameriti zlodeju. Ključarji so naganjali Mraziča, on pa se je otepal, češ da noče imeti oprava z njim, ker mu je že itak požrl dokaj premoženj. Mrazič je moral namreč sam plačati stroške za novega zlodeja. Tudi, da ni kriv, če imajo novi zlodeji, večjo zadnjico od starih, je trdil.

Iz zadrege jih pa je končno rešil kaplan Valentin, ki se je razjezil. Zagrabil je z levo roko zlomka za roge, ga pritisnil k nekemu čoku in mu pogumno odžagal, kar ni šlo na oltar.

Tako je novi zlodej srečno prišel pod noge sv. Mihaela v beneškem Brezju.

Ko je po nekaj letih nekdo vprašal moža iz Brezj, kaj pa se je zgodilo z ostanki starega polomljenega vraga, je odvrnil, da so ga ljudje, da ne bi delal več škode, pobrali iz prepada, površno popravili in ga potem dali v rejo v Ter, kjer je še danes v cerkvi v Teru (Pradielis).

RIHARD OREL:

Kanalska dolina in njeni slovenski prebivalci

Glavni kraj teh bivališč in naselij od starodavni rimski konzularni cesti je bil Pontafel. Najstarejša listina, ki omenja ta kraj, sega v leto 1184. Še starejšo letnico beleži ustanovitev bližnje Lipalje vasi, kjer je bila najprej ustanovljena kapelica Sv. Gertrude (Jederti) po bamberškem škofu Otonu v letih 1106—1190. Prva listina imenuje kraj: in montibus Chanol (Kanal). Bližnja vas so Lužnice ali po domače Užce, ki jih listine zaradi žveplenih vrelcev omenjajo v 16. stoletju. Malborget se je prej imenoval Buonborghetto, ker je bilo tam živahno in dobro obiskano tržišče. V letu 1354 je bilo naselje vsled požara upepeljeno, ko pa so ga spet pozidali, so ga preimenovali Malborghetto.

Ukve se omenjajo v listinah že leta 1260. Žabnice pa so bile v začetku prva in edina fara v tej dolini s cerkvijo sv. Egidija (Tilna), ki je bila posvečena leta 1106. Trbiž se pojavi v listinah šele leta 1319 z imenom Wasser-Tarvis. Glede postanka in imena Trbiž oz. Tarvis je iz zgodovinskih zapisov razvidno, da je prejel to oznako po nekem naseljencu iz Treviza pri Benetkah. To potrjuje tudi dejstvo, da so nazivali Trbiž še v 16. in 17. stoletju Klein-Tarvis, da so ga ločili od Trevisa, ki so mu pravili

Gross-Tarvis. Prvotni Trbiž je bil le malo rudarso naselje, pozneje se je vas razcvetela in poživila ter dobila dovoljenja za letni sejem, ki je bil zelo dobro obiskan.

Bamberški škofje so imeli težave z upravo teh krajev; zaradi velikih izdatkov so bili v težkih denarnih zadregah, pa tudi razne ustavne in politične obveznosti so povzročile, da je oblast škofov, namesto da bi se krepila in utrjevala, pričela slabeti. Avstrijski vojvode so začeli širiti svojo oblast, polastili so se raznih domonij, pa tudi obstoj samostojne kneževine, kakršno so imeli bamberški škofje na Koroškem in v Kanalski dolini, jih je bodel v oči. Tako je prišlo do prvega dogovora leta 1538 za koroške kraje, leta 1675 pa so se morali bamberški škofje odpovedati tudi oblasti nad Kanalsko dolino, ki je bila vključena v avstrijsko vojvodstvo. Bamberšani so dobili denarno odškodnino, gospodar doline pa je postal takratni avstrijski vojvoda in nemški cesar Leopold I. Pozneje, leta 1756, so bamberški škofje prepustili še ostala posestva na Koroškem, in sicer cesarici Mariji Tereziji za 900 tisoč goldinarjev.

Avstrija pa ni mogla upravljati vseh pridobljenih posestev, zato jih je večji del prodala fevdalcem in jih šele ob koncu 19. stoletja spet pridobila zase. Tedaj je nehala vsakršna oblast bamberških škofov nad Kanalsko dolino in tudi oglejski patriarhi so z ukinitvijo patriarhata leta 1751 izgubili vse prejšnje pravice.

Z novo ureditvijo škofovskih območij v dobi cesarja Jožefa II. (1780—1790) je pripadla Kanalska dolina koroški škofiji v Celovcu. Vendar te spremembe niso mogle prinesiti blagostanja niti ne ohraniti tega, kar je bilo prej

narejeno, kajti slabim posledicam sprememb v lastništvu se je pridružil še težki položaj, ki so ga povzročile vojne v tistem razdobju. Cesto, ki vodi iz Trbiža čez Predel v Gorico in po kateri se je usmeril promet že v 16. stoletju, je bilo treba popraviti, ker je bila močno poškodovana vsled nenehnih vojn, v katere je bilo vpleteno avstrijsko cesarstvo. Stroški za vzdrževanje milicije, davki za prevoz domačih pridelkov in prehod raznih rudnikov v državno upravo po letu 1702, vse to je povzročilo upadanje delovnih moči in s tem ubožanje prebivalstva teh krajev, da se ni moglo več dokopati do blagostanja, ki si ga je pridobilo v prvi polovici 16. stoletja.

Nad prebivalstvo so prišle še razne druge bede in nadloge, ki so uničile prejšnjo blagobit. Posebno hudi so bili vpadi Turkov v 15. stoletju, pri katerih je Kanalska dolina največ trpela. Skozi Kanalsko dolino pa je prišlo tudi mnogo drugih vojsk, ki so vedno povzročile škodo. Tako so n. pr. za časa vladanja cesarja Karla V. v 16. stoletju šle skozi Kanalsko dolino močne armade, ki so se na Ogrskem postavile proti Turkom. V naslednjih vojskah med Benečani in cesarskimi vojskami, ki so branile napadeni Pontafel, so pridrla krđela konjenice iz Vidma ter preiskala vso dolino do Trbiža.

Ob koncu 18. stoletja je bila Kanalska dolina prizorišče Napoleonovih vojn proti Avstrijcem, in sicer v letih 1797—1815. Leta 1797 so bili Avstrijci v tej dolini poraženi in šele po premirju, sklenjenem v Campoformidu pri Vidmu, so Francozi zasedeno Kanalsko dolino spet vrnili Avstriji. Po teh dogodkih je — izvzemši ruski pohod v letu 1799 skozi Kanalsko dolino, vsled katerega pa prebi-

Obvarujte žito pred rilčkarji

Rilčkar, kakor tudi njegova ličinka (larva) živi v zrnu in se hrani z njegovo moko. Samica zleže okrog 200 jajčec posamezno v žitna zrna, v katerih se razvijejo ličinke, ki zrno čisto zvotijo. V shrambah, ki so zmeraj primerno hladne (4 do 5 stopinj C) se žitni rilčkar ne zaredi. Šele pri toploti 12 stopinj C morejo samice zleči jajčeca na zrno. Pri toploti 35 do 37 stopinj C pa je razvojna doba hrošča najkrajša.

Zitnega rilčkarja zatiramo na tri načine.

1. **Dizinfekcija shramb.** Tla in stene je treba dobro pospraviti, osušiti in dizinfetirati z dizinfetanti, ki jih kupimo v drogeriji ali agrariji. Zelo je treba paziti na vreče (zaklje), v katerih prenašamo žito od drugod in dizinfetiramo te po potrebi v vročini ali v žveploogljikovem plinu.

2. **Pravilno shranjevanje žita.** Nizka

Kaj bomo delali tale mesec

NA POLJU je treba pričeti z oranjem na praznih njivah, namenjenim za spomladansko setev. To delo naj se opravi predno zemlja zmizne v zgornji plasti. Čim bolj se zemlja obrača, več nam vrača, pravi stari pregovor. Nobeno obračanje zemlje pa toliko ne koristi kakor prav jesensko ali predzimsko. Mraz zorano zemljo pretrese, zdrobi in zrahlja kepe. Kdor zori svoje njive že v jeseni ali pred zimo, spomladi obdeluje dosti lažje kakor tisti, ki pušča njive čez zimo nezorane. S polja pobesimo pravočasno zadnjo zelenjavo, da nam ne zmizne.

NA TRAVNIKIH nadaljujemo z branjem in iztrebljanjem mahu. S kamenitih in zaraščenih travnikov in pašnikov pobiramo kamenje in odstranjujemo nepotrebne grmovje. Kjer opazimo na travnikih dosti gladeža, ga zateremo s tem, da stopimo nanj, ga potlačimo in malo posujemo s kalijsko soljo. Danes je seno precej drago, zato moramo skrbeti, da ga pridela- mo toliko, kolikor je potrebno za lastno živino. Zivinoorej je pri nas bistveni del gospodarstva. Toda kdor nima zadosti sena, bo imel od živinoreje le malo dobička.

V VINOGRADU je glavno opravilo okopavanje in gnojenje vinik. Kot gnojilo uporabljamo domač gnoj, kateremu dodamo nekoliko superfosfata. Že sedaj kopajmo tudi za nove nasade, da bomo spomladi vinike kar zasipali. Količe moramo

na tistem koncu, kjer bodo zataknjeni v zemljo, namazati s karbolinjem ali s katranom.

V KLETI vino prvič pretakamo. Skrbimo, da bo tam primerno toplo. Paziti moramo na barvo vina in napake takoj odpraviti. Kdor si ne zna pomagati, naj vpraša za nasvet strokovnjaka. Ni dobro za vino, če imamo v kleti kislo zelje ali repo ali kaj podobnega.

V SADOVNJAKU škropimo in mažimo drevesa, da zatremo razne škodljivce. Ne pozabimo na gnoj, ki ga drevje tako potrebuje. Z debel strgamo mah in lišaj ter odstranjujemo goste vrhove.

V HLEVV pazimo na primerno toploto, ki mora znašati povprečno 15 stopinj Celzija. Pod 11 stopinjami je prehlad, nad 18 pa previsoka. Kokoši začno nesti januarja ali februarja meseca. Prašičem dajmo popoln mir, da se hitreje spitajo. S snago preprečujemo, da ne bi živina čobila slinavke in parkljeve, ki nastopata ta mesec radi.

Nasveti kokošjerejcem

Rejci kokoši dostikrat najdejo jajca nekeje zunaj gnezda. To pomeni, da kokoši ni hotela znesti v običajnem gnezdu. To se dogaja največkrat tam, kjer je dosti kokoši in malo gnezd. Tam je tudi nevarno, da kokoši same pohodijo jajca. V tem primeru moramo pripraviti več gnezd, ki naj bodo taka, da bodo kokoši rade legle v nje.

Umazanih jajc ne smemo nikdar oprati. Jajca lahko operemo samo v primeru, ako ga takoj porabimo. S pranjem namreč odpremo nevidne pore v jajčni lupini in dovolimo tako dostop v notranjost jajca zraku ter raznim škodljivim mikroorganizmom, ki povzročajo pri človeku razna paratifusna obolenja.

Če hočemo, da nam bodo kokoši dobro nesle tudi pozimi, razsvetljujejo z elektriko kokošnjake vsaj proti večeru, ko se že mrači. S takim umetno podaljšanim dnevom pripravimo kokoši do večje nesnosti.

Najboljše za domačo uporabo so kokoši, ki se zvalijo marca meseca. Te delajo lepa debela jajca in nesejo vso zimo do pomladi in še naprej. Kokoši, ki se zvalijo avgusta meseca, se ne razvijejo tako kakor pomladanske, nesejo manj in poleg tega še drobnejša jajca kakor marčne.

LJUDSKI PREGOVORI

Če nerado listje odleti, vsak se zime naj boji.

Če hrast še liste obdrži, bo mraz vse dolge zimske dni.

Ko žerjav leti na tuje, brž se zima približuje.

Če imajo piščanci gliste

Včasih vidimo, da se piščanci v kokošnjakih zelo slabo razvijajo. Rastejo počasni in so slabotni. Tedaj je možno, da so glisatvi. O tem se lahko sami prepričamo. Zakoljimo najbolj slabega in mu odpremo trebuh. Ko smo to napravili, prerežemo črevo v dolžino, da vidimo, če so notri gliste. Če smo opazili gliste v črevesju, pomeni, da piščanci zaostajajo v rasti zaradi glistavosti. Tak pregled piščancev bomo napravili, ko so stari 10 do 18 tednov. Takrat ne puščajmo več piščancev na prostu za 10 dni. Primesajmo jim med hrano tabakov prah. Tega naj bo na 100 gramov hrane 1 in pol grama. Tak tabakov prah kupimo v farmaciji ali drogeriji. Razen tega razkužimo pod in stranice kokošnjaka, kjer so gliste, da preprečimo ponovno okužbo. Taka razkuženja (dizinfekcije) bi bilo potrebno večkrat ponoviti, da se ne bi ozdravljene živali ponovno nalezle glist.

Če se okna in vrata težko zapirajo

Nova ali sveže pobarvana okna ali vrata se večkrat težko odpirajo, ker se deli med seboj sprimljejo. Namažimo vse stične dele z milom, pa bo težav konec. Skripljajoča vrata nas ne bodo več jezila, če bomo nasadila namazali z zmletim grafitom. Uporabni so tudi ostanki, ki jih dobimo pri ostrenju svinčnikov. Namesto grafita lahko uporabljamo tudi strojno olje ali kolomaz.

Poškropimo breskve

Listje je odpadlo in zato je treba čimprej poškopiti breskve. Treba je vedeti, da je sedanje škropljenje dosti bolj učinkovito kot predpomladansko. Kdor opusti sedanje škropljenje, ga ne bo mogel nadomestiti pozneje, pa čeprav bo večkrat škroplil.

Do sedaj so naši sadjarji škropili največ z bakrenimi škropili, v zadnjih časih pa prevladujejo nebakrena škropila, ki so se izkazala bolj učinkovita kot modra galica in drugi bakreni preparati. Ugotovili so tudi, da bakrena škropila nekoliko zadržujejo rast, nebakrena pa jo pospešujejo.

Za napravo 100 litrov škropila proti kodri ali smoliki raztopimo 600 g Mezene v malo količini vode, potem pa redčimo z vodo do določene količine. Škropilo razpršimo z navadnimi škropilnicami.

Dobro bi bilo, če bi sedaj škropili tudi druge koščičarje, kot so češnje, marelice, slive in češplje, zlasti mlada drevesa. Tudi za to drevje veljajo ista pravila kot za breskve.

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Dobro in slabo za detelje

Detelje dobivajo dušik iz zraka s pomočjo bakterij, ki živijo na njihovih koreninah. Zato jim ni treba gnojiti z dušičnatimi gnojili razen ob setvi, pa še takrat zelo malo. Detelja pa potrebuje dosti fosfornih in kalijskih gnojil.

Detelje ne ljubijo kisle zemlje. Zato je priporočljivo zemljišče, kjer naj bi zasejali deteljo, že ob žetvi prejšnjega pridelka apniti. Če zemlja ni pravilno apnena, se v posevku razraste plevel.

Kako je torej treba pralino gnojiti deteljem? Priporočljivo je dati 20% dušičnih gnojil največ 100 kg na hektar, 18% fosfornih gnojil 250 - 500 ga na hektar in 40% kalijske soli 100 - 150 kg na hektar.

Deteljam nevaren sovražnik je predenica. Ta se ovija s svojimi nitkastimi stebelcem po detelji ali lucerni kakor kakšna rdeča ali rumenkasta nitka. Listov nima in zato ne more asimilirati. Na notranji strani svojih nitk ima sesalne bradavice, s katerimi se zarije v rastlino, da ji dovaja hrano. Seme dozoreva in odpada od junija do konca rastne dobe. Predenica razvije do 3000 semen. Na polje se zanese s semenom, zanese jo živina in okuženi gnoj, ker seme, ki ga požre živina, ne zgubi kaljivosti. Njeno seme kali že po nekaj dneh, ko pade na mokro zemljo, lahko pa obdrži kaljivost tudi 10 let. Značilno je, da napade predenica tudi korenje in krompir.

KAKO SHRANIMO ČEBULO

Čez zimo se bo čebula najbolje obdržala, če spravite trde glavice na katerih je mnogo listov. Treba jih je splesti v venec, ki ga obesimo na prepih, kjer ni mraza. Čebulo morate večkrat pregledati in rabiti tiste glavice, ki se slabše držijo.

Očiščeno čebulo je treba takoj položiti v hladno vodo, da ne bo tako huda. Vonj po čebuli spravimo z rok, če jih še vlažne natremo s soljo ali s kavino usedlino in jih nato umijemo v mlačni vodi.

Kadar porabite samo eno polovico čebulne glavice, je dobro če namažete drugo polovico z mastjo, da se pred uporabo ne bo pokvarila.

Da uničimo predenice, ne smemo sejati na tistem kraju več let detelje, ker seme predenice obdrži kaljivost več let. Če pa se razširja vseeno, jo je treba čimprej uničiti, predvsem pa takrat, kadar cvete. V ta namen jo poškopimo s 15% raztopino železne galice ali s 5% raztopino modre galice ali s 1% raztopino natrijevega arsenita. Škropi se ob suhem vremenu. Deteljo lahko pokosimo in sežgemo, na strnišče pa potresemo apneni cianid in sicer 0,6 kg na 10 kvadratnih metrov.

Če pa se je na predenici seme še razvilo, je zadeva slabša. V tem primeru se mora deteljo pokositi in pomešati s suho slamo, politi z nafto in sežgati.

ZA NAŠE gospodinjie

MOKRE DEZNE PLAŠČE obesimo takoj, ko jih slečemo, na obešalnik. Zbršimo jih s suho junjo. S tem poskrbimo, da ne kaplje in obenem zbršimo blatne madeže, če se je plašč umazal med hojo.

ČEVLJI, TORBICE, PASOVI in drugi predmeti iz laka bodo kot novi, če boste lak namazali s svežim mlekom in potem zdrgnili še z mehko junjo.

MOLJE PREŽENEMO z omar s terpentincem. Oblike najprej dobro prezračimo, medtem pa namažimo kote omar s terpentincem. Nekaj ur pustimo omaro odprto, da se zrači, potem zložimo vanjo obleke in jo pustimo odprto še dva dni.

ČE JAJCE PRED KUHANJEM SPLAKNEMO s hladno vodo, tedaj pri kuhanju ne počti tako rado.

— Če hočete pogreti pečeno meso, ga ne dajajte v pečico (forno), ker bi se tako preveč posušilo. Meso denite v posodo in ga pokrijte, vse skupaj pa postavite na lonec vrele vode. Tako se bo meso pogrelo in ne bo izgubilo sočnosti.

— Kolonsko vodo (acqua di colonia) lahko sami napravimo, če zmešamo nekaj kapljic parfuma s 60% alkohonom.

— Kadar čistimo obleko z bencinom, pogosto ostanejo okoli očiščenega mesta sledovi. Odstranimo jih z mešanico kuhinjske soli in bencina. Umazani rob zdrgnemo in ko se blago posuši ga skrtajmo.

— Dežne plašče operemo v škafo vode, kateri smo dodali pol kilograma galuna. Plašč nekajkrat pomešamo po vodi in ga nato mokrega obesimo.

— Segreta mast ne bo kipela, če jo bomo malo posolili.

KATRANOVI MADEZI NA BLAGU

Katranove madeže na blagu sperite najprej z milnico (žajfnico), potem pa z alkoholom ali z ogljikovim sulfamidom. Zdrgnete jih lahko tudi z neslanim maslom ter sperete z milnico in še z bencinom. Zastarele madeže pustite namažane z maslom kak dan, da se katran omehča, potem pa sperite. Če je katranov madež na volnenem blagu, ga namažite in zdrgnite z jajčnim rumenjkom ter sperite z mlačno vodo. Z rok si odpravite katran z bencinom, žajfo, rumenjkom in gorko vodo.

valci niso imeli posebne škode — za kakih deset let zavladal mir in je bilo mogoče zaceliti rane iz prejšnjih vojn. Toda prišlo je leto 1809 in v teh krajih je vnovič vzplamtela vojna, ki je vse uničila. Francozi so s silo prodirali za umikajočimi se Avstrijci, ki so branili cesto skozi Kanalsko dolino. Vse ovire niso pomagale nič in tudi junaški odpor stotnika Hensela pri Malborghetu ter stotnika Hermanna na Predelu je bil zaman. Francozi so neovirano prodirali, premagujoč vsako oviro, in na griču v Rutah pri Trbižu je bil zlomljen zadnji odpor Avstrijcev: Francozi so imeli odprto pot proti Dunaju. Usoda Kanalske doline je bila capečatena in po sklenjenem miru v Schoenbrunnu je bila priključena novo ustanovljena pokrajini Iliriji.

Nadaljnji vojni dogodki, za Francoze neuspešni, so le-te prisilili, da so leta 1813 zapustili Kanalsko dolino. Po Dunajskem kongresu leta 1815 je bila Kanalska dolina vrnjena Avstriji, ki jo je priključila vojvodini Koroški. Od tedaj naprej so živeli prebivalci Kanalske doline več ali manj v miru in tudi vojni spopadi v letih 1859 in 1866 jih niso prizadeli. Podobno je bilo med prvo svetovno vojno, ko se je le iz doline Dunjice pri Montazu slišal kak strel italijanske artilerije. Po sklenjenem miru v St. Germainu je bila dolina zaradi zemljepisnih in vojaških političnih razlogov priključena Italiji, kateri je pripadel še zahodni del pri Beli peči, ki je do prve vojne spadal h Kranjski. Mejo so potegnili pred Ratečami, kjer je ostala neizpremenjena tudi po zadnji vojni.

LJUDSKI OBICAJI IN IZROČILA

Ker leži Kanalska dolina ob stikališču treh dežel:

Koroške, Kranjske in Furlanije, ki se razlikuje po prebivalstvu in narodnosti, pa tudi po kulturni razmejitvi, ni čuda, da je bogata na lepih in pomembnih narodnih šegah in običajih. V nekaterih vaseh jih čuvajo in izročajo dalje potomcem, drugod pa se je zanimanje za folkloro že precej ohladilo.

Najnavedemo nekatere že ohranjene zanimive običaje po slovenskih vaseh, kakor so se ohranili v Zabnicah, Ukvah, Ovčji vasi in Lipalji vasi. V prvih treh navedenih vaseh je slovenski življel še v večini, dočim je zadnja vas že precej potujčena, vendar se še krepko držijo starih običajev in jih je zato ravno tam še največ ohranjenih.

Izmed folklornih zanimivosti v Zabnicah navajamo najprej običaj, ki ga imajo o priliki njihovega cerkvenega shoda na dan farnega patrona sv. Egidija (1. septembra). Na predvečer postavijo pred cerkvijo visok lep okrašen mlaj. Drugi dan se k slovesni maši zbere velika množica ljudi, ki se po končanem cerkvenem opravilu zberejo pred cerkvijo. Skupina mladeničev se postavi v krog in vzame v svojo sredo brhko natakario iz bližnje gostilne, katera prinese na podstavku steklenico vina in več kozarcev. Steklenica je okrašena s šopom nageljev in z vršičkom rožmarina. Med tem igra godba in čim preneha, eden izmed mladeničev v krogu krepko zauka, na kar zapoje zbor posebno za ta dan zloženo pesem, ki obsega več kitic. Sledijo še druge pesmi, med katerimi dekle pridno naliva vino, ki ga mladeniči po končanem petju izpijejo. Nato se vse zvrsti v sprevod in jo mahnejo z godbo na čelu od prve do zadnje gostilne v vasi, povsod

ponavljajoč isti spored. Temu običaju pravijo domačini »kirhvanjek«, kar izhaja iz nemške besede Kirchweihfest — cerkveni shod.

Drugi običaji, ki so bili v navadi v Zabnicah, so že precej opuščeni. Nekdaj so imeli na predvečer dneva nedolžnih otročičev »tepežni dan«, ki se je po drugih bližnjih vaseh še ohranil. O pustnem času nimajo nič posebnega. Na velikonočno soboto prinese ob treh popoldnih blagoslovit velikonočna jedila: razno svinjsko meso, nagačen želodec, »ajca« (to so kuhana jajca, medtem ko pirhev ne poznajo) ter velikonočni kruh ali potico. Na velikonočno nedeljo pa pridejo ljudje že ob dveh ponoči v cerkev in prepevajo velikonočne pesmi, molijo rožni venec ter gredo v vrsti okoli glavnega oltarja. V začetku meseca maja postavijo v vasi pred cerkvijo navadno zelo visok mlaj, o sv. Ivanu pa prižigajo kresove.

V bližnjih Ukvah se še bolj krepko drže starih običajev. Tu imajo tako imenovano »šapanje«. Na predvečer dneva nedolžnih otročičev se zbere skupina mladeničev, ki pripravijo večjo smrekovo vejo, na katero pritrdijo rdečo krpo iz sukna ali platna v obliki srca in vanjo všijejo pristne srebrne tolarje. Eden izmed fantov stopi v hišo, vihteč vejo, drugi pa mu sledijo. Najprej ogovori gospodarja z besedami, ki se nanašajo na njegovo družinsko stanje ter mu izreče lepa voščila za bodočnost. Ko prejmejo od gospodarja kako darilo, se mladeniči napotijo v sosedno hišo in tako obhodijo vso vas. Pri tem si naberejo lepo vsoto denarja, s katerim si v kaki gostilni privoščijo dobro gostijo, ki jo zaključijo s plesom. (Nadaljevanje sledi)